

Zakres i znaczenie sprawozdawczości finansowej a wielkość jednostek gospodarczych

Melania Bąk*

Streszczenie: *Cel* – przeanalizowanie zakresu i znaczenia sprawozdawczości finansowej jednostek w zależności od ich wielkości z uwzględnieniem dwóch nurtów: rozszerzenia i upraszczania. *Metoda badania* – analiza literatury z zakresu sprawozdawczości finansowej w kontekście ewolucji od bilansu do raportu biznesowego i zmian tradycyjnych form; analiza procesu harmonizacji i standaryzacji, uwzględniająca w szczególności nową dyrektywę UE i MSSF dla MSJ. *Wynik* – sprawozdawczość finansowa wciąż ewoluuje. Szczególnie istotne są potrzeby informacyjne interesariuszy, które kształtują hierarchię sprawozdań i ich strukturę. Na zakres i znaczenie sprawozdania finansowego ma wpływ wielkość jednostki i instrumentarium makropolityki rachunkowości. Obecnie w sprawozdawczości jednostek można zaobserwować dwa niezależne nurty. Pierwszy nurt dotyczy jednostek działających na mniejszą skalę, które zainteresowane są uproszczeniami w sprawozdawczości finansowej, natomiast drugi nurt obejmuje duże podmioty gospodarcze, których sprawozdania finansowe są niewystarczające dla interesariuszy i wymagają rozszerzenia o dodatkowe raporty. W obu wypadkach jest wiele problemów do rozwiązania (np. zmieniać tradycyjne fundamenty czy budować koncepcje dla nowych ujawnień). *Oryginalność/Wartość* – w sposób syntetyczny, zwięzły i wielowątkowy przedstawiono problematykę współczesnej sprawozdawczości finansowej. Zwrócono uwagę na jej najważniejsze dylematy, wymagające prac w zakresie polityki i teorii rachunkowości.

Słowa kluczowe: sprawozdanie finansowe, ewolucja, mikro, małe, średnie i duże jednostki

Wprowadzenie

Historia sprawozdawczości finansowej w ujęciu ewolucyjnym jest związana z historią biznesu, jego formami organizacyjno-prawnymi oraz praktyką rachunkowości, która szybko reaguje na potrzeby informacyjne otoczenia przedsiębiorstwa (Nowak 2010: 30). W dobie wiedzy i konkurencyjności szczególnego charakteru nabiera dyskusja nad zakresem i znaczeniem sprawozdawczości finansowej różnych jednostek ze względu na skalę ich działalności. Problematyka współczesnej sprawozdawczości finansowej skupia się na problemach rozszerzenia sprawozdania finansowego dużych jednostek i jego uproszczenia w wypadku mniejszych. Tak więc, można obecnie zaobserwować dwa przeciwstawne nurty w sprawozdawczości jednostek gospodarczych.

Zdaniem E. Walińskiej (2009: 18) „Potrzeby informacyjne użytkowników kształtują nie tylko hierarchię sprawozdań finansowych, ale także ich strukturę i zakres”. Pierwszy nurt jest związany z dużymi podmiotami gospodarczymi, których zakres sprawozdań finansowych jest niewystarczający w stosunku do potrzeb informacyjnych potencjalnych interesa-

* dr Melania Bąk, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wydział Ekonomii, Zarządzania i Turystyki, Katedra Finansów i Rachunkowości, ul. Nowowiejska 3, 58–500 Jelenia Góra, e-mail: melania.bak@ue.wroc.pl.

riuszy. Drugi nurt dotyczy mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, których celem jest wprowadzenie uproszczeń do sprawozdawczości jednostek działających na niewielką skalę, ponieważ ich potrzeby informacyjne są znacznie mniejsze niż w dużych przedsiębiorstwach.

Celem artykułu jest przeanalizowanie ewolucji zakresu i znaczenia sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw o różnej wielkości i próba odpowiedzi na pytanie, czy zmiany zachodzące w sprawozdawczości finansowej są słuszne z punktu widzenia rachunkowości jako nauki.

1. Sprawozdawczość finansowa jako element rachunkowości

Sprawozdawczość finansowa stanowi jeden z działów rachunkowości w tradycyjnym rozumieniu oraz w ujęciu współczesnym integralną część rachunkowości finansowej i jednocześnie jej produkt końcowy (Samelak 2004: 108). Analizując sprawozdawczość finansową jako element rachunkowości można rozpatrywać ją, podobnie jak całą rachunkowość, uwzględniając wzajemnie powiązane ze sobą człony: teorię, politykę i praktykę rachunkowości (Brzezina 1998: 22–25). Sprawozdanie finansowe ma uzasadnione podłoże teoretyczne (np. statyczne i dynamiczne doktryny bilansowe), zasady jego sporządzania określają polityka rachunkowości, a praktyka tworzy sprawozdanie i wciąż je potrzebuje. Zachowanie prawidłowych proporcji między członami rachunkowości a sprawozdaniem finansowym należy odbierać jako pozytywne zjawisko, świadczące na korzyść rachunkowości jako dyscypliny naukowej. Jednak analiza literatury i obserwacja działalności przedsiębiorstw świadczy, że nad teorią dominują polityka i praktyka rachunkowości.

Teoria rachunkowości wyróżnia dwa rozwiązania wyznaczające cel sprawozdań finansowych. Są to (Gos 2011: 38) teoria transakcyjna i teoria wartości. W teorii transakcyjnej podstawowe znaczenie ma rachunek zysków i strat, a w teorii wartości pierwszoplanową rolę pełni bilans. Stosowane w praktyce rozwiązania są zazwyczaj kombinacją tych teorii. Obserwacja w skali międzynarodowej pozwala stwierdzić, że następuje przesunięcie punktu ciężkości z modelu sprawozdawczości finansowej opartego na teorii transakcyjnej na rzecz modelu sprawozdawczości finansowej uwzględniającej teorię wartości (Samelak 2004: 112).

Sprawozdawczość finansową kształtują dwa procesy makropolityki rachunkowości – harmonizacja i standaryzacja, których instrumenty (dyrektywy, standardy) określają:

- ogólne zasady sporządzania i układu sprawozdania finansowego, uwzględniając różne grupy jednostek gospodarczych ze względu na ich wielkość oraz
- kierunki zmian w obrębie klasyfikacji, wyceny i ujawniania poszczególnych składników majątku.

Procesy redukowania różnic (harmonizacja) za pomocą obligatoryjnych dyrektyw europejskich oraz ujednoczenia (standaryzacja) dzięki standardom¹ służą zwiększeniu porów-

¹ Obecnie „Założenia koncepcyjne” są w fazie przebudowy/aktualizacji. Składają się z dwóch nowych rozdziałów „Cele sprawozdawczości finansowej ogólnego przeznaczenia” i „Cechy jakościowe użytecznych informacji finansowych” oraz pozostałych części tekstu pochodzącego z 1989 r. (założenia podstawowe, składniki sprawozdań finansowych, uznawanie składników sprawozdań finansowych, wycena składników sprawozdań finansowych, koncepcje kapitału i zachowania kapitału). Ponadto strukturę standardów tworzą: MSR 1 Prezentacja sprawozdań finansowych i pozostałe MSR/MSSF (szczegółowe zasady pomiaru i ujawniania poszczególnych transak-

nywalności sprawozdań finansowych. Analiza tych dwóch procesów pozwala na sformułowanie wniosku, że udana harmonizacja może doprowadzić do pełnej standaryzacji. Aby zapewnić zgodność dyrektyw UE z MSR, Parlament i Rada UE opracowały i wdrożyły rozporządzenie odnoszące się do międzynarodowych standardów rachunkowości². Na przykładzie polskich uregulowań prawa bilansowego można prześledzić „przenikanie się” harmonizacji i standaryzacji. W pierwszej kolejności ustawa o rachunkowości (uor) została w 1994 r. zharmonizowana z dyrektywami europejskimi (Czwartą, Siódmą i Ósmą), a następnie podlegała standaryzacji³ (w 2000 r.) ukierunkowanej na MSR.

Zapisy dyrektywy UE i uor dotyczące sprawozdań finansowych jednostek uwzględniają ich wielkość. Czwarta Dyrektywa, która dzieliła spółki na trzy grupy: małe, średnie i duże, przewidywała zwolnienia z niektórych obowiązków sprawozdawczych dla małych i średnich jednostek. Nowa dyrektywa⁴ wprowadziła dodatkowo mikrojednostkę. Standardy nie stosują takiego zróżnicowania podmiotów. Dotyczą głównie spółek notowanych na giełdzie, natomiast dla małych i średnich jednostek został opracowany oddzielny standard. Grupy jednostek w zależności od ich wielkości prezentuje tabela 1.

Dyrektywy europejskie, a za nimi uor, wprowadzając miary ilościowe (tzw. progi) w postaci średniej liczby pracowników, przychodów netto i sumy bilansowej, wyodrębniają:

- a) jednostki sporządzające uproszczone sprawozdania finansowe (art. 50 uor);
- b) jednostki zwolnione ze sporządzania sprawozdania skonsolidowanego (art. 56 uor);
- c) jednostki zwolnione z obowiązku badania sprawozdań finansowych (art. 64 uor).

Tabela 1

Grupy jednostek według instrumentów makropolityki rachunkowości

Źródła klasyfikujące	Jednostki grupowane z uwzględnieniem kryteriów ilościowych			
	Mikro	Małe	Średnie	Duże
Dyrektywa nowa	x	x	x	x
MSR/MSSF			x	x
UoR	x (projekt)	x		x

Źródło: opracowanie własne.

Wyróżnione progi⁵ wyznaczają zakres sprawozdania finansowego⁶ i sposób jego sporządzania. Przykłady progów klasyfikacji jednostek według nowej dyrektywy zawiera tabela 2.

cji i zdarzeń) oraz interpretacje SKI/KIMSF (Stałego Komitetu ds. Interpretacji/Komitetu ds. Interpretacji Międzynarodowej Sprawozdawczości Finansowej).

² (Rozporządzenia (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002...).

³ Nowelizacja UoR określiła możliwość sporządzania sprawozdania finansowego wg MSR/MSSF, jeżeli są spełnione jednocześnie dwa, określone w niej warunki (np. jednostki są emitentami papierów wartościowych dopuszczonych, ubiegających się lub zamierzających ubiegać się o dopuszczenie ich papierów wartościowych do obrotu na jednym z rynków regulowanych Europejskiego Obszaru Gospodarczego).

⁴ (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013...).

⁵ Można również wskazać inny przykład wyróżniania wartości progowych w celu klasyfikacji jednostek – ustawa z dnia 2 lipca 2004 o swobodzie działalności gospodarczej (DzU nr 173, poz. 1807, z późn. zm.) wyróżnia m.in.: mikro, małego i średniego oraz dużego przedsiębiorcę.

⁶ Na przykład jeśli sprawozdanie podlega badaniu, wówczas składa się z bilansu, rachunku zysków i strat, informacji dodatkowej, rachunku przepływów pieniężnych, zestawienia zmian w kapitale własnym. Dołącza się sprawozdanie z działalności, jeżeli obowiązek wynika z UoR lub odrębnych przepisów (np. spółki kapitałowe).

Tabela 2

Podział spółek według nowej dyrektywy UE (wartości w euro)

Kryteria	Mikrospółki	Spółki lub grupy kapitałowe		
		Małe (maks.)	Średnie	Duże
Suma bilansowa	< 350 000	< 4 mln (6 mln)	< 20 mln	20 mln <
Przychody netto ze sprzedaży	< 750 000	< 8 mln (12 mln)	< 40 mln	40 mln <
Średnia liczba zatrudnionych pracowników	< 10	< 50	< 250	250 <

Uwaga: nie jest możliwe przyjęcie progów niższych od ustalonych w nowej dyrektywie.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013..., art. 3).

Konieczność implementacji nowej dyrektywy do polskiego prawa bilansowego wpłynęła na opracowanie projektu ustawy o zmianie ustawy o rachunkowości⁷, który zakłada uproszczenie sprawozdań finansowych dla mikrojednostek⁸. Głównym założeniem nowych przepisów prawa bilansowego będzie uproszczenie rachunkowości jednostek mikro i małych oraz objęcie wspólnymi zasadami rachunkowości i sprawozdawczości finansowej średnich i dużych jednostek. W przyszłości jest planowana duża nowelizacja przepisów dotyczących małych, średnich i dużych jednostek. Najważniejsze zmiany będą dotyczyć małych jednostek, dla których przyjęto zasadę „maksimum harmonizacji”, co oznacza że państwa członkowskie UE nie mogą od tych jednostek wymagać więcej niż nakazuje nowa dyrektywa.

Katalog elementów sprawozdania finansowego według obowiązujących uregulowań jest zamknięty, np. z uregulowań MSR są wyłączone raporty takie, jak: raport o wpływie na środowisko naturalne, sprawozdanie o wartości dodanej. Mimo to, Rada MSR zachęca do ich sporządzania, a powszechna praktyka wręcz to wymusza. W rezultacie, duże przedsiębiorstwa decydują się na sporządzanie dodatkowych raportów, uzupełniających dotychczasowe informacje. Wśród dodatkowych raportów można wskazać na przykład (Gos 2011: 26–27): raport o polityce dywidendowej, raport o polityce inwestycyjnej, raport o zasobach jednostki nieujętych w bilansie, raport o charakterystyce źródeł finansowania.

W ostatnich latach praktyka sprawozdawczości finansowej koncentruje się na krytyce dotychczasowych rozwiązań i potrzebach interesariuszy, domagających się rzetelnych i kompleksowych informacji. Krytyka sprawozdawczości finansowej głównie zwraca uwagę na dwa aspekty (Walińska 2007: 334): przedmiot pomiaru (nie są ujawniane i wyceniane aktywa niewidzialne i ich kapitał intelektualny) i sposoby pomiaru (są stosowane kategorie wyceny bazujące na wartościach historycznych zamiast na wartościach godziwych). Każdy z tych aspektów nie ma odpowiednich podwalin teoretycznych w rachunkowości.

⁷ Projekt wpłynął do sejmu 20 marca 2014 r. Sejm uchwalił na posiedzeniu w dniu 10 czerwca 2014 r. ustawę o zmianie ustawy o rachunkowości, która następnie została przekazana Prezydentowi i Marszałkowi Senatu. Prace w toku.

⁸ Do mikro jednostek zalicza się: spółki akcyjne, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki komandytowo-akcyjne oraz spółki osobowe przez nie tworzone, które na dzień bilansowy nie przekroczyły limitów dwóch z trzech następujących kryteriów określonych w tabeli 2. W projekcie ustawy zmieniającej przyjęto następujące progi dla wyróżnionych kryteriów: 1 500 000 zł, 3 000 000 zł, 10 osób (średnioroczne zatrudnienie przelicza się na pełne etaty).

2. Sprawozdawczość finansowa dużych jednostek

Odpowiedzią na głosy krytyczne pod adresem sprawozdawczości finansowej dużych jednostek jest wprowadzenie do wyceny wartości godziwej oraz propozycje zmian w zakresie tradycyjnego sprawozdania finansowego. Rada MSR (*International Accounting Standards Board – IASB*) i Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (*Financial Accounting Standards Board – FASB*) zaproponowały zmiany założeń koncepcyjnych sporządzania sprawozdania finansowego⁹, zakładając spójność każdego segmentu sprawozdania dotyczącego pozycji finansowej, sprawozdania z całkowitych dochodów oraz sprawozdania z przepływów pieniężnych (*Discussion Paper...* 2009). Wśród głównych przyczyn, które wpłynęły na działania wyróżnionych Rad w zakresie ujednoczenia treści i form sprawozdania finansowego, można wyróżnić (Gierusz 2010: 50): rozdźwięk między harmonizacją zasad na poziomie ujmowania i wyceny a brakiem regulacji dotyczących prezentacji informacji, słabe relacje między poszczególnymi elementami sprawozdania finansowego, niewystarczającą szczegółowość ujawnianych informacji. Zasadnicze elementy sprawozdania finansowego (bilans, rachunek zysków i strat, rachunek przepływów pieniężnych) funkcjonują niezależnie, a relacje między nimi są niewielkie. Na przykład rachunek przepływów pieniężnych zawiera fragment opisujący efekty działalności operacyjnej, ale w bilansie brak odniesienia do tej części, natomiast wpływy i wydatki działalności finansowej mają odmienny zakres od kosztów i przychodów finansowych ujawnianych w rachunku zysków i strat.

Podstawowy problem ewolucji sprawozdawczości finansowej polega na określeniu kierunku zmian. Należy odpowiedzieć na pytanie, czy zmieniać fundamenty tradycyjnej sprawozdawczości finansowej, czy pozostawić je bez zmian i dodatkowo budować koncepcje nowych ujawnień. Dylematy te w szczególności dotyczą bilansu, oczekując, że będzie prezentował informacje z przeszłości, teraźniejszości i przyszłości. Być może bilans przyszłości powinien być tylko uzupełnieniem informacji o majątku jednostki (Walińska 2007: 340). Dopóki nie będzie jednego i powszechnego stanowiska w tej kwestii, dopóty powstaną jeszcze wiele opcji i propozycji.

Po przeanalizowaniu polskiej literatury przedmiotu należy zwrócić uwagę na kompleksową propozycję nowej struktury rachunku zysków i strat autorstwa J. Gierusza, w której prezentowany jest wynik całościowy przedsiębiorstwa, rozumiany jako wzrost/zmniejszenie kapitału własnego oraz ekonomiczna wartość dodana (EVA). Według tej propozycji ujawnieniu podlegałyby szereg wyników częściowych realizowanych na: transakcjach ciągłych, transakcjach jednorazowych, operacjach naliczanych z mocy prawa bilansowego, operacjach kapitałowych (Gierusz 2007: 381). Inne rozwiązanie proponuje E. Walińska (2009: 177–193). Jest to model prezentacji bilansu o wielopoziomowej strukturze. Wyróżnia przy tym jego wzór podstawowy i wzory uzupełniające na trzech poziomach ujawnień. Zarówno wzór podstawowy bilansu, jak i uzupełniające go wzory, występują w dwóch wariantach: rodzajowym i funkcjonalnym. Odrębną częścią modelu jest syntetyczne ujęcie składników bilansu w układzie rodzajowo – funkcjonalnym. Tak skon-

⁹ Przewidziane są również badania nad możliwością ujęcia w księgach rachunkowych i prezentacji w sprawozdaniu finansowym zasobów intelektualnych (Świdarska 2007: 325). W chwili obecnej przedsiębiorstwa dobrowolnie sporządzają sprawozdania dotyczące kapitału intelektualnego (w szczególności kapitału ludzkiego), które są zazwyczaj suplementem do rocznego raportu przedsiębiorstwa.

struowany model prezentacji bilansu zapewnia realizację koncepcji „różny bilans dla różnych celów” oraz możliwość sporządzania skróconej wersji bilansu.

W 1994 roku Amerykański Instytut Biegłych Rewidentów (*American Institute of Certified Public Accountants – AICPA*) zaproponował nowy zakres raportu, w tym sprawozdania finansowego, wyróżniając w nim (*Improving Business... 1994*): dane finansowe i niefinansowe, analizy zarządzania danymi finansowymi i niefinansowymi, informacje o przyszłości, informacje o zarządzie i akcjonariuszach, podstawy funkcjonowania biznesu.

Roczny raport, obejmujący dodatkowe raporty, objaśnienia i informacje finansowe, stopniowo został rozszerzony o dodatkowe informacje niefinansowe, zmierzając w kierunku sprawozdania z tworzenia wartości. W efekcie tego został wyłoniony raport biznesowy, nad którym trwają prace natury koncepcyjnej sformułowane dla trzech poziomów (Walińska 2009: 160–161). Pierwszy poziom dotyczy zdefiniowania sprawozdania, określenia jego celów i zidentyfikowania jego składników. Drugi poziom obejmuje zagadnienia uporządkowania formy i treści poszczególnych składników sprawozdania finansowego (zob. Gierusz 2010). Trzeci poziom odnosi się do zawartości określonych pozycji w poszczególnych składnikach sprawozdania.

Współczesna sprawozdawczość finansowa ewoluuje¹⁰ w kierunku sprawozdawczości biznesowej, która wykracza poza ramy dotychczasowych rozwiązań teoretycznych i polityki rachunkowości. Myślą przewodnią nowego podejścia do sprawozdawczości jest prezentacja procesu tworzenia wartości przedsiębiorstwa i jej analiza. Sprawozdawczość biznesowa jest adresowana do wszystkich interesariuszy¹¹ (a nie tylko do udziałowców), informacje mają charakter retrospektywny i prospektywny, dotyczą wewnętrznego i zewnętrznego otoczenia przedsiębiorstwa. Wśród części składowych takiego sprawozdania można wyróżnić (Marcinkowska 2004: 75, 77): listy do interesariuszy, sprawozdanie z działalności, informacje prospektywne, raport na temat ryzyka, raport finansowy (w tym sprawozdanie finansowe), raport o zasobach niematerialnych. Oczywiście tak kompleksowe informacje o przedsiębiorstwie wymagają dużej wiedzy i doświadczenia osób sporządzających to sprawozdanie.

Podsumowując można stwierdzić, że obserwowane zmiany w sprawozdawczości, szczególnie dużych przedsiębiorstw, zachodzą w czterech aspektach (Marcinkowska 2004: 9–10): informacje finansowe są uzupełniane informacjami niefinansowymi¹², informacje liczbowe są wspomagane przez opis, ujawnienia informacji mają charakter nie tylko obowiązkowy, ale też dobrowolny, informacje są zarówno retro-, jak i prospektywne.

¹⁰ Na ewolucję sprawozdawczości mają wpływ zmiany w priorytetach współczesnej działalności gospodarczej, np. od orientacji na produkt do orientacji na klienta i jego priorytety, od mierników opartych na zysku do mierników opartych na wartości dodanej i przepływach pieniężnych (Gos 2011: 32).

¹¹ Kwestią problematyczną i dyskusyjną może być zaspokojenie w sposób satysfakcjonujący potrzeb informacyjnych wszystkich interesariuszy, wśród których są grupy o wykluczających się celach.

¹² Planowane są zmiany w dyrektywach UE, które nałożyłyby kolejne obowiązki sprawozdawcze na duże jednostki w postaci dodatkowych ujawnień o charakterze niefinansowym. Największe spółki miałyby obowiązek wykazywania w sprawozdaniu z działalności informacji dotyczących kwestii środowiskowych, społecznych i pracowniczych, poszanowania praw człowieka, przeciwdziałaniu korupcji.

3. Uproszczenia w zakresie sprawozdawczości finansowej dla mikro, małych i średnich jednostek

Kategoria mikro jednostek została wprowadzona w dyrektywie europejskiej¹³ w 2012 r., a następnie włączona do dyrektywy z 2013 r. Państwa członkowskie mogą wyodrębnić kategorię mikrojednostek według ustalonych progów i określić dla nich uproszczenia¹⁴. Jednak nie jest to obowiązkowe. Nie ma również obowiązku wyodrębniania w prawie krajowym średnich jednostek, dla których zakres zwolnień jest mniejszy niż dla małych jednostek. Wówczas wszystkie jednostki przekraczające progi dla małych jednostek, powinny sporządzać sprawozdania w pełnym zakresie.

Wyodrębnienie przez dyrektywę oraz projekt zmian uor¹⁵ kategorii mikrojednostek należy interpretować jako korzystne działanie, ponieważ dotychczas mikro jednostki były umiejscowione w grupie małych i średnich jednostek, co wiązało się z nałożeniem wielu obowiązków, nie zawsze adekwatnych do rozmiarów prowadzonej działalności. Najprawdopodobniej powiększy się grupa korzystających z uproszczeń w rachunkowości i ewidencji podatkowej stosowanej przez np. spółki cywilne osób fizycznych. Dlatego zmiany zawarte w nowej dyrektywie UE mogą przyczynić się do poprawy warunków wykonywania działalności gospodarczej poprzez ograniczenie barier hamujących rozwój przedsiębiorczości (w tym sporządzanie sprawozdań finansowych)¹⁶.

Małe (w tym mikro) i średnie jednostki stanowią bardzo zróżnicowaną grupę podmiotów, co może stwarzać problemy przy opracowywaniu dla nich regulacji prawnych. Uor, określając małą jednostkę, wskazuje na możliwość sporządzania uproszczonego sprawozdania finansowego (wielkości progowe zawarte w art. 50). Poza tym uproszczeniem, małe i średnie jednostki mogą również korzystać z następujących uproszczeń:

1. Związanych bezpośrednio ze sprawozdaniem finansowym: zwolnienie z badania i ogłaszania rocznego sprawozdania finansowego, zwolnienie z obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawienia zmian w kapitale własnym.
2. Związanych pośrednio ze sprawozdaniem finansowym, jak na przykład: możliwość odstąpienia od naliczania aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego, stosowanie ewidencji kosztów działalności operacyjnej wyłącznie według rodzaju, naliczanie amortyzacji środków trwałych i wartości niematerialnych i prawnych na podstawie przepisów podatkowych.

Według uor forma i sposób prowadzenia rachunkowości przez osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych, spółki partnerskie oraz spółdzielnie socjalne zależy od wysokości osiągniętych przychodów netto ze sprzedaży towarów,

¹³ (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/6/UE z dnia 14 marca 2012...).

¹⁴ Uproszczenia będą obejmowały możliwość sporządzania skróconego sprawozdania finansowego: uproszczonego bilansu (trzy pozycje aktywów i trzy pozycje pasywów), uproszczonego rachunku zysków i strat oraz zwolnienia ze sporządzania informacji dodatkowej i sprawozdania z działalności.

¹⁵ Katalog podmiotów rozszerzono o inne mikro jednostki, w tym m.in.: 1) stowarzyszenia, związki zawodowe, organizacje pracodawców, izby gospodarcze, społeczno-zawodowe organizacje rolników, organizacje samorządu zawodowego jeżeli nie prowadzą działalności gospodarczej, 2) osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych, spółki jawne osób fizycznych, spółki partnerskie – jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży towarów, produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły nie mniej niż równowartość w walucie polskiej 1 200 000 euro i nie więcej niż 2 000 000 euro.

¹⁶ Szacuje się, że z uproszczeń może skorzystać (według danych GUS oraz Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej) ponad 34 000 mikro jednostek (Dadacz 2014: 3).

produktów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy w kwocie co najmniej równoważności w walucie polskiej 1 200 000 euro (według projektu nowelizacji uor przychód ze sprzedaży nie może przekroczyć 2 000 000 euro). Przekroczenie tego progu oznacza dla mikro i małych jednostek obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych, czyli pełnej rachunkowości. Natomiast jednostki nie przekraczające wymaganego progu korzystają z ewidencji podatkowej (np. podatkowej księgi przychodów i rozchodów), pozostając poza zainteresowaniem prawa bilansowego (uor).

Sprawozdawczość małych przedsiębiorstw znacznie różni się od sprawozdawczości dużych podmiotów, nie tylko możliwością zastosowania uproszczeń, ale również ze względu na mniejsze potrzeby informacyjne użytkowników, do których zalicza się właścicieli i ich rodziny, udziałowców, banki, organy podatkowe, leasingodawców.

Dyskusja nad standaryzacją rachunkowości i sprawozdawczości małych i średnich jednostek dowodzi, że są przeciwnicy i zwolennicy proponowanych rozwiązań. Przeciwnicy tej koncepcji twierdzą, że nie ma potrzeby obligowania małych i średnich jednostek do prowadzenia pełnej rachunkowości zgodnie z międzynarodowymi standardami, ponieważ te podmioty głównie działają na rynkach lokalnych. Są bezpośrednio zarządzane przez właścicieli i nie są uczestnikami rynku kapitałowego. Jednak Rada MSR (główny zwolennik) spodziewa się, że standard dla małych i średnich jednostek m.in. (Nowak, Kopczyńska i in. 2012: 86) zwiększy porównywalność informacji finansowych dostarczanych użytkownikom, wzmocni zaufanie do małych i średnich jednostek, ułatwi gromadzenie kapitału na forum krajowym i zagranicznym, ułatwi jednostkom wejście na publiczne rynki kapitałowe, na których obowiązują pełne MSSF/MSR.

Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek (MSSF dla MSJ), opublikowany w 2009 r., nie jest obowiązującym prawem¹⁷, więc może być stosowany dobrowolnie. MSSF dla MSJ jest sformułowanym dla mniejszych jednostek w pełni samodzielnym dokumentem, niezależnym od MSR/MSSF, z tego względu wiele zasad ujęcia i pomiaru uproszczono, co wpływa również na uproszczenia w zakresie sprawozdawczości. Jednak analizując sprawozdanie finansowe¹⁸ według MSSF dla MSJ można zauważyć, że obejmuje ono te same elementy, które wchodzi w zakres sprawozdawczości dużych przedsiębiorstw, co zostało uznane za wadę standardu. W związku z tym pojawia się pytanie, czy sporządzanie kosztownych i pracochłonnych sprawozdań finansowych przez małe przedsiębiorstwa jest sensowne i możliwe¹⁹. Jedną z wad standardu jest brak odniesienia się do uzyskiwania informacji na potrzeby urzędów skarbowych, statystyki państwowej, rządów i właścicieli przedsiębiorstw (Kiziukiewicz, Sawicki 2012: 281). W takiej sytuacji jednostki będą zmuszone do prowadzenia podwójnej sprawozdawczości – zgodnej z MSSF i podatkowej.

¹⁷ W Polsce może być stosowany dopiero po przyjęciu go przez Komisję Europejską i zdecydowaniu przez nią, czy używanie jest obowiązkowe na terenie Unii Europejskiej, czy tylko dopuszczone.

¹⁸ Kompletnie sprawozdanie finansowe według MSSF dla MSJ obejmuje: sprawozdanie z pozycji finansowej (bilans), pojedyncze sprawozdanie z dochodu całkowitego lub osobne sprawozdanie z dochodu i osobne sprawozdanie z dochodu całkowitego (jeśli jednostka sporządza oba sprawozdania, to sprawozdanie z dochodu całkowitego zaczyna się od zysku lub straty netto, a następnie przedstawia się pozostałe pozycje dochodu całkowitego), sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym, sprawozdanie z przepływów pieniężnych, noty prezentujące najważniejsze zasady (polityki) rachunkowości oraz inne informacje objaśniające.

¹⁹ Być może wyodrębnienie mikro jednostek spośród małych i wykluczenie ich z katalogu podmiotów stosujących MSSF dla MSJ przyczyni się do większej sensowności stosowania tego standardu przez pozostałe jednostki.

Konkludując można stwierdzić, że dotychczasowe uregulowania zarówno międzynarodowe, jak i krajowe, w zakresie sprawozdawczości finansowej mikro, małych i średnich jednostek wykraczają poza ich możliwości (zasoby finansowe i kadrowe) i potrzeby informacyjne użytkowników. Brak wypracowanego zestawu uproszczeń, który satysfakcjonowałby jednocześnie mikro i małe jednostki oraz rachunkowość jako naukę, powoduje, że podmioty te sięgają do rozwiązań podatkowych.

Uwagi końcowe

Od początku XX wieku obserwuje się dążenie w sprawozdawczości dużych przedsiębiorstw do koncepcji pełnego ujawniania informacji finansowych i niefinansowych, które mają wpływ na wartość przedsiębiorstwa. Poważnym problemem w kwestii ujawnień może okazać się zagrożenie egzystencji przedsiębiorstwa w wyniku utraty konkurencyjności. Dlatego prawdziwym wyzwaniem powinno być dostarczenie interesariuszom informacji ważnych i użytecznych w zrozumiałej formie, a nie zwiększanie ilości ujawnień (Walińska 2009: 164). Zmiany w sprawozdawczości finansowej dużych przedsiębiorstw dotyczą również porządkowania form, treści i struktury dotychczasowych elementów sprawozdania finansowego.

Odrębnym zagadnieniem jest sprawozdawczość mikro, małych i średnich jednostek, które korzystają z uproszczeń przy opracowywaniu sprawozdań. Jednostki te nie potrzebują rozbudowanego sprawozdania, co wynika z ich specyfiki i wielkości oraz znacznie mniejszych potrzeb informacyjnych użytkowników. Małe (w tym mikro) jednostki są bardziej zainteresowane propozycją uproszczeń niż rozszerzaniem wymagań sprawozdawczych, co potwierdza ich brak zainteresowania MSSF dla MSJ.

Ważne jest, aby w drodze ewolucji sprawozdawczości finansowej nie zatracić jej sensu z punktu widzenia rachunkowości jako nauki. Czy rozszerzone raportowanie, będące efektem działań praktycznych, to jeszcze rachunkowość? Czy proponowane uproszczenia w sprawozdawczości są wystarczające, skoro małe jednostki preferują ewidencje podatkowe?

Literatura

- Dadacz J., *Kierunki zmian przepisów o rachunkowości*, „Rachunkowość” nr 1/2014.
Discussion Paper Preliminary Views on Financial Statement Presentation (2009), www.iasb.org.
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/6/UE z dnia 14 marca 2012 r. dotycząca zmiany dyrektywy Rady 78/660/EWG w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek w odniesieniu do mikropodmiotów.
Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z dnia 26 czerwca 2013 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylająca dyrektywę Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG.
Gierusz J. (2007), *Propozycje zmian w układzie i treści rachunku zysków i strat*, w: *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, red. T. Cebrowska, A. Kowalik, R. Stępień, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
Gierusz J. (2010), *Ocena przygotowanego przez IASB i FASB projektu sprawozdania finansowego*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, tom 56 (112), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
Gos W. (2011), *Bilans. Znaczenie. Koncepcje sporządzania. Formy prezentacji*, PWE, Warszawa.
Improving Business Reporting: A Customer Focus, AICPA Special Committee on Financial Reporting, New York 1994.
Kiziukiewicz T., Sawicki K. (2012), *Rachunkowość małych przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa.

- Marcinkowska M. (2004), *Roczny raport z działań i wyników przedsiębiorstwa. Nowe tendencje w sprawozdawczości biznesowej*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków.
- Nowak W. A. (2010), *Teoria sprawozdawczości finansowej. Perspektywa standardów rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Nowak W. A., Kopczyńska L., Kopczyński P., Turzyński M., Skoczylas A. (2012), *Międzynarodowy Standard Sprawozdawczości Finansowej dla Małych i Średnich Jednostek. Istota, powstanie i perspektywy*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Rozporządzenia (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 lipca 2002 r. w sprawie stosowania międzynarodowych standardów rachunkowości.
- Samelak J. (2004), *Determinanty sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstw oraz kierunki jej dalszego rozwoju*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań.
- Świdorska G.K. (2007), *Wyzwania dla ekspertów rachunkowości wobec nowych koncepcji raportowania*, w: *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, red. T. Cebrowska, A. Kowalik, R. Stępień, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 o swobodzie działalności gospodarczej, DzU 2013, poz. 672, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, DzU 2013, poz. 330, z późn. zm.
- Walińska E. (2007), *Sprawozdawczość finansowa XXI wieku – bez granic?*, w: *Rachunkowość wczoraj, dziś, jutro*, red. T. Cebrowska, A. Kowalik, R. Stępień, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa.
- Walińska E. (2009), *Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej w kontekście zmian współczesnej rachunkowości*, Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.

THE SCOPE AND SIGNIFICANCE OF FINANCIAL REPORTING AND A SIZE OF ENTITIES

Abstract: *Purpose* – the analysis of the scope and significance of financial reporting, depending on the scale size of entities, having considered two crucial and independent trends focused on extensions and simplifications. *Design/Methodology/Approach* – the analysis of literature references referring to financial accounting in terms of the evolution from balance sheet to business report and changes in traditional forms; the analysis of harmonization and standardization process, mainly taking into account the new Directive UE and IFRS for SME. *Findings* – financial reporting is subject to an ongoing evolution. The information needs of stakeholders are particularly important since they have impact on the hierarchy of statements and their structure. The scope and significance of a financial report is influenced by the size scale of an entity as well as the instruments of accounting macro-policy. Currently two independent trends can be observed in the reports presented by entities. The first trend refers to entities operating at a smaller scale, which are interested in making simplifications in financial reporting, whereas large economic entities are the addressees of the second trend, in case of which financial reports are insufficient regarding the needs of stakeholders and therefore require extensions by additional reports. Both trends face numerous problems to be solved (e.g. alter the traditional fundamental approach or create concepts for new presentations). *Originality/Value* – the problems of contemporary financial reporting were presented in a synthetic, concise and multithreaded way. Additionally, these major dilemmas were emphasized, which require more effort in terms of accounting policy and theory.

Keywords: financial report, evolution, micro, small, medium and large entities

Cytowanie

- Bąk M. (2014), *Zakres i znaczenie sprawozdawczości finansowej a wielkość jednostek gospodarczych*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego* nr 827, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” nr 69, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 147–156; www.wneiz.pl/frfu.